

Klimat-och näringslivsdepartementet
kn.remissvar@regeringskansliet.se,
kn.e.remissvar@regeringskansliet.se

Remissyttrande: Spänning i tillvaron– hur säkrar vi vår framtida elförsörjning? (SOU 2025:47)

Lantbrukarnas Riksförbund (LRF) har beretts tillfälle att yttra sig över ovanstående utredning och lämnar härmed våra synpunkter.

LRF är en partipolitiskt obunden intresse- och företagarorganisation för företagare med jord, skog, trädgård och landsbygdens miljö som bas. LRF verkar för att dessa näringar ska kunna förverkliga sina ambitioner om tillväxt, lönsamhet och attraktionskraft. De gröna näringarna kan erbjuda samhället resurser för en hållbar utveckling och tillför Sverige stora värden i form av livsmedel, skogsprodukter, energi, arbetstillfällen samt miljönyttor. Det gröna näringslivet är en grundbult i arbetet kring att bekämpa klimatförändringarna. Tillsammans driver LRFs 120 000 medlemmar ungefär 65 000 företag och det gröna näringslivet står för nästan 4 procent av Sveriges BNP.

Sammanfattning

Syftet med utredningen är att analysera och föreslå hur den svenska elmarknaden ska kunna utvecklas och regleras för att öka leveranssäkerheten. Detta görs bland annat genom att tydliggöra systemansvaret, skapa långsiktiga planeringsförutsättningar och ge fossilfria kraftslag och flexibla resurser marknadsmässig ersättning för de nyttor de bidrar med.

Övergripande synpunkter

LRF välkomnar utredningens mål kring att stärka leveranssäkerheten och tydliggöra systemansvaret gällande elförsörjning. En trygg och robust elförsörjning är avgörande för Sveriges konkurrenskraft och grön omställning. Jord- och skogsbrukets möjlighet till ökad produktion är beroende av god tillgång på prisvärd el. Planeringsmål på lång- och kort sikt, samt på lokal och regional nivå, är viktig för säker elleverans.

Relevans för lantbrukssektorn

Lantbruksverksamheter är generellt el- och energikrävande, aktiviteter såsom torkning av spannmål, lagerhållning, växtskydd, bevattning samt djurhållning kräver stora mängder el- och värme. Även skogsproduktion samt skogsförädling kräver en stabil och förutsägbar elförsörjning. Dessutom befinner sig en stor andel av lantbruken i södra Sverige där kostnadsläget för el är högt.

Allmänna synpunkter

LRF tillstyrker utredningens förslag om att utveckla elmarknadens befintliga system för att möta framtida utmaningar och möjligheter i systemet. Stödtjänstmarknaden är ett sådant exempel som lyfts. LRF ser positivt på stabiliserande systemnyttor och att de kan behöva stärkas med viss ekonomisk ersättning. Detta anses som viktigt för livsmedelssäkerheten i både tider av fred, samt kris- och krig. Många lantbruk producerar egen el idag och kan i viss utsträckning utnyttja ö-drift. Goda investeringsmöjligheter och villkor för lokal flexibilitet och nätintegration ses som avgörande för att utnyttja befintliga system och på så vis minska intrång på värdefull jord- och skogsmark. LRF anser däremot att det saknas motsvarande förslag som beaktar de systemnyttor som finns i kraft- och fjärrvärme. Det ses som mycket angeläget att biokraftens betydelse för att säkra tillgång på el- och värme belyses tydligare. LRF hoppas att detta tydliggörs i de uppdrag som aviserades av regeringen i maj 2025 och att det i samband med det uppdraget görs en översyn av de styrmedlen för att öka uttaget av biobränsle och användning av grenar och toppar. Spillvärme från biokraften samt investeringsstöd till biokraftvärme bör kunna ingå i det så kallade Kraftlyftet.

Intrång och leveranssäkerhet

LRF ser att intrången på markägares mark kan minska om elen i högre grad produceras och distribueras nära den plats där elen konsumeras. Detta reducerar i sin tur behovet av nya ledningsdragningar, vilket ligger i linje med riksdagens beslutade leveranssäkerhetsmål – att elsystemet ska kunna leverera el där efterfrågan finns, i rätt tid och i tillräcklig mängd, i den utsträckning det är samhällsekonomiskt effektivt. Samma resonemang gäller även för stödtjänster. Om dessa kan nyttjas på ett ändamålsenligt sätt för att hantera lokala effekttoppar, minskar trycket på att bygga ny infrastruktur som riskerar att skapa intrång i värdefull jord- och skogsbruksmark.

Om nya ledningar trots detta behöver byggas bör marksnål teknik och i möjligaste mån nedgrävda ledningar användas. Vidare krävs en utvecklad samrådsprocess med tydligare dialog och ett system för mer rättvis ersättning till berörda markägare. Erfarenheten visar att där rimlig ersättning utgår kan konflikter och ledtider i hög grad begränsas.

Nuvarande ersättningar motsvarar dock inte det faktiska värdet av marken i kraftledningsgatorna, och regeringen bör därför snarast prioritera ersättningsfrågan samt remittera den pågående ersättningsutredningen. Markägare måste ges en ersättning som på ett bättre sätt motsvarar den förlust som intrånget innebär.

Det finns därutöver ett tydligt behov av att modernisera de ersättningsnormer som tillämpas vid ledningsrätt på skogs- och åkermark. Dessa normer utformades under helt andra förutsättningar än dagens. Det moderna jordbruket är i hög grad beroende av GPS-styrning och drönarteknik. Luftburna kraftledningar medför påtagliga störningar för denna teknik och skapar hinder för en effektiv och rationell drift, detta gäller även utanför det område som markägaren ersatts för. Därtill kvarstår de praktiska svårigheterna vid maskinkörning runt stolpar och ledningsgator. Sammantaget innebär

detta att de faktiska kostnaderna för jord- och skogsbruk i dag är betydligt större än vad nuvarande normer återspeglar.

Det är av central betydelse att ersättningsnivåerna till markägare vid elnätsintrång justeras uppåt för att skapa en ökad acceptans för den fortsatta utbyggnaden av elnätet. Nuvarande ordning, där ersättning i regel utgår som ett engångsbelopp för all framtid, framstår inte som rimlig i förhållande till intrångens långsiktiga karaktär och den samhällsviktiga infrastruktur som avses.

För att ersättningssystemet ska uppfattas som skäligt bör det övervägas att införa en tidsbegränsning för engångsersättningar, med möjlighet till förnyad ersättning efter viss tid. En sådan modell skulle bättre spegla den faktiska nyttjandetiden av anläggningarna och den påverkan dessa har på markägarnas brukande. Ett exempel är att ersättningen aktualiseras på nytt efter 30–40 år, då den tekniska utrustning som anläggningen består av är uttjänt och behöver ersättas.

Om regeringen önskar öka markägarnas acceptans och medverkan vid utbyggnad av elnäten är det en förutsättning att ersättningsmodeller anpassas till de faktiska förhållandena i dagens jord- och skogsbruk.

Ö-drift och lokal energiresiliens

LRF vill även lyfta vikten av att stärka lokal energiresiliens, detta särskilt för samhällsviktig verksamhet som livsmedelsproduktion. Möjligheten till ö-drift – att under kortare perioder kunna driva gårdar, byar eller företag i isolerad elförsörjning, från egen produktion och lagring – är ett viktigt beredskapssteg vid störningar i elnätet. Detta är särskilt relevant i områden där nätet är sårbart för väderpåverkan eller överbelastning. LRF ser därför positivt på att ö-drift nämns i utredningen, men vill understryka att det behövs konkreta incitament och planering på lokal och regional nivå för att möjliggöra sådan funktionalitet i större utsträckning. Utökad utbyggnad hade kunnat ske genom exempelvis investeringsstöd, tekniska standarder eller planeringsstöd inom lokal och regional nätutveckling.

Ansvarsfördelning

LRF ser positivt på att man ser över instrument för att säkra tillgång till el även då produktionsnivåerna kan vara låga och då effektbrist skapas. Inte minst inom lantbruket så förekommer alltmer ojämna och väderberoende elbehov, särskilt under torka, kyla eller värmeböljor. En tydlig roll- och ansvarsfördelning mellan Svenska kraftnät, nätägare och balansaktörer är avgörande för planeringssäkerhet och förutsägbarhet. Särskilt finns ett behov av tydliggörande mellan olika nätägare vid kapacitetsbrist, därför tillstyrks förslagen till ökad tydlighet av systemansvar och roller i kraftsystemet.

Osäkra och orimliga elnätsavgifter

Det är avgörande att alla elkonsumenter ges tydlig information om prissignaler och hur de kan agera på dem. Alla producenter och kunder bör kunna möta kostnadsreflektiva avgifter, detta blir särskilt viktigt i takt med att elektrifieringen ökar. LRF anser att dagens elnätsavgifter är orimligt höga och måste sänkas. För många lantbrukare och

boende på landsbygden är elnätsavgiften en betydande kostnad, ytterligare höjningar riskerar att försämra både konkurrenskraft och boendemiljö. LRF delar Energimarknadsinspektionens (Ei) uppfattning om att dagens lagstiftning och beräkningsmetod möjliggör högre avgifter än vad som är motiverat av faktiska kostnader. LRF anser därför att regelverket måste utformas och efterlevas så att elnätsföretagens intäkter motsvarar skäliga kostnader och ger en rimlig avkastning, och inget mer. Detta är avgörande för att värna både konsumenternas ekonomi och ett hållbart elnät i hela landet. Det finns exempel där avgifterna har höjts kraftigt på kort tid och där vinsterna hos nätägare varit höga, detta trots svag återinvesteringsnivå. I dag saknar kunden möjlighet att välja elnätsleverantör, vilket innebär att många företagare i praktiken är helt beroende av monopolaktörer vars avgifter är svåra att påverka. Modellen för att beräkna elnätsföretagens intäktsramar behöver reformeras så att den motverkar överkompensation, säkrar investeringar och ger kunderna rimliga och transparenta kostnader, detta oavsett geografisk placering.

Otydliga beräkningsmodeller

Från och med 2027 måste samtliga elnätsbolag ta ut en avgift som baseras inte bara på mängden överförd energi utan också hur mycket effekt som används, dvs effekttariffer. En del elnätsbolag har redan börjat införa sådana tariffer. Det finns inga färdiga moduler utan varje bolag tar fram egna beräkningsmodeller. Jord- och skogsbruket är mycket beroende av yttre faktorer såsom väder. Vissa år vid blöta skördeförhållanden finns det ett stort behov av el för att torka spannmål. Ett annat exempel är när elgeneratorn från biogasproduktionen behöver servas. Detta kan leda till en hög strömförbrukning under kort tid. Även investeringar i fossilfri elproduktion kan i vissa områden ge orimligt höga tariffer då den totala effekten räknas in i effekttariffen. För att kunna uppnå de måluppfyllelser som finns i Livsmedelsstrategin 2.0 så behöver förutsägbara spelregler skapas. Företag med samhällsviktiga funktioner, som har svårt att påverka stora effektuttag under en kort tid, måste få möjlighet till rimliga effekttariffer. LRF föreslår därför en översyn kring hur effekttarifferna kan komma att påverka lantbruksföretag och förslag på hur dessa skall utformas.

Sammanfattning

1. En tydligare ansvarsfördelning mellan Svenska kraftnät, nätägare och balansaktörer, särskilt vid kapacitetsbrist är positivt.
2. Utnyttja befintliga system för elleveranssäkerheten. Elnätsutbyggnaden bör inte ske på bekostnad av värdefull jord- och skogsmark.
3. När intrång sker bör en rättvis ersättning utgå till markägaren.
4. Se över intäktsrammodellen och stärk tillsynen för att motverka oskäliga elnätsavgifter. Inför ökad transparens kring tillämpning av nätavgifter.
5. Gör en översyn på hur effekttarifferna påverkar lantbrukssektorn.
6. Inför riktade investeringsstöd, standarder och planeringsstöd för att bygga upp ö-drift och lokal energiresiliens inom samhällsviktig verksamhet.
7. Lyft kraft- och fjärrvärmens roll i försörjningstryggheten
8. Inkludera kraftvärmens och spillvärmens systemnyttor i framtida stödsystem och utred styrmedel för ökad användning av biobränslen och nyttjande av grenar och toppar.

Avslutande kommentar

LRF ställer sig positiv till utredningens ambition och ser att förslagen kan bidra till en stabil och framtidssäkrad elförsörjning. För att nå full nytta är det avgörande att elkostnadstryck, transparenta avgifter och rättvisa ersättningar vid intrång finns för att skapa acceptans för hållbar utveckling.

Stockholm, den 1 September 2025

Ulrika Dennerborg
Enhetschef
Lantbrukarnas Riksförbund

Jennifer Botos
Näringspolitisk expert
Lantbrukarnas Riksförbund